

2.4. Välismaal töötanud noored ja nende edukus tööturul

Maryna Tverdostup, Jaan Masso

Sissejuhatus

Euroopa Liidu idasuunaline laienemine 2004. aastal eemaldas tõkked tööjõu vabalt liikumiselt Euroopa Liidu uute ja vanade liikmesriikide vahelt. Siiski, lahkumistsust tehes ei ole väljaränne alati jäädava või alalisena planeeritud. Paljude Eesti elanike jaoks on olnud tööjõu vaba liikumine võimalus töötada mõnda aega välismaal suurema sissetulekuga töökohal koos välja-vaatega naasta hiljem kodumaale. Seda tüüpi ränne hõlmab ühekordset lühiajalist töörännet, pendelrännet ja hooajalist tööd, millele üldiselt viidatakse kui ajutisele väljarändele.

Paljud viimastel aastatel avaldatud uurimused on olnud pühendatud välismaalt tagasi pöördunud või tagasi rännanud inimeste (ingl *return migrants*) teemale. Enamik uurimustest on keskendunud mõnele konkreetsele riigile, pöörates tähelepanu sellele, milline on välismaal omandatud töökogemuse seos pärast naasmist päritolumaal tööturul hakkamasaamisega, nt teenitava palgaga või töö leidmise võimalusega (Dustman 2007, White 2014). Tähelepanuväärne on, et välismaalt tagasi pöördumise määr on Eesti puhul Euroopa suuremaid (Zaiceva and Zimmermann 2014). Ükskõik, kas räägime välismaale alaliselt või ajutiselt siirdunutest, moodustavad mõlemas rühmas märkimisväärselt suure osa noored (Kahanec and Zimmermann 2010). Varasemates käsitlustes on tagasirännanuid tavaliselt käsitletud ühe

rühmana, mistõttu on ka vähem teada just kitsamalt tagasi rännanud noorte kohta. See on niisiis senistes teadmistes oluline uurimislünk, üks oluline erand on Iara (2010) uurimus. Selle peatüki eesmärk on kõnealust lünka meie migratsiooniprotsessist arusaamises mõnevõrra täita.

Varasemad uurimused on näidanud, et avatud piirid suurendavad tööjõu mobiilsust avardades sel viisil nii ettevõtete töötajate otsimise kui ka töötajate töö leidmise võimalusi. Samuti on majandusele selline tööjõu mobiilsus hea, sest suureneb tööturu paindlikkus. Loomulik on, et vanema põlvkonnaga võrreldes on just noored rändealtimad, sest nad on rohkem valmis riskima. Noored on tõenäolisemalt nõus välismaale tööle asuma, sest sageli pole neil kinnisvara, lapsi, stabiilset töökohta ega muid takistavaid tegureid, mis neid kodumaaga tugevalt seoks. Peatüki esimene uurimisküsimus ongi, kas Eesti noored on enam valmis ajutiselt Eestist lahkuma, kasutama avatud piiridega loodud võimalusi Euroopa Liidu ühisel tööturul ja otsima paremaid töötamisvõimalusi välismaal.

Teine suund kirjanduses rõhutab, et kõik inimesed ei ole ühtmoodi valmis välismaale tööle asuma. Näiteks rõhutatakse kõrgharidusega inimeste piiriülest suuremat liikuvust nende oskuste ja teadmiste lihtsama piiriülese ülekantavuse tõttu. See tähendab nende värtustamist sihtriigi tööturul võrreldes päritoluriigiga ja seda, kui lihtne on asuda tööle oma oskustega sobivale ametikohale sihtriigis. See viib teise uurimisküsimuseni,

Vanadel Euroopa Liidu liikmesriikidel oli võimalik rakendada uute liikmesriikide tööjõu vabale liikumisele kuni seitsme aasta jooksul üleminekuperioodi, mille jooksul uute liikmesriikide töötajate tööranne oli piiratud. Algul avasid tööturu uute liimesriikide kodanikele ainult kolm riiki: Ühendkuningriik, Iirimaa, Rootsi, kellele aastatel 2006–2007 järgnesid Soome, Kreeka, Itaalia, Holland, Portugal ja Hispaania (Münz 2008).

Ajutine välja- ja tagasiränne on töös käsitletud sünonüümidega. Selguse huvides kasutatakse siiski läbivalt pigem mõistet „tagasiränne“.

Tööturu paindlikkust defineeritakse erinevalt, kuid kõige üldisemalt näitab see tööturu võimet kohendada majanduse muutustega ja ka seda, kui lihtne on ettevõtetal töötajaid juurde palgata või nendega töölepinguid lõpetada, vajaduse korral palku alandada, kui lihtne on kasutada paindlikku tööaega, kui mobiilsed on töötajad geograafilises mõttes jms. Paindlikul tööturul näiteks pole takistusi vabade töökohtade täitmiseks sobivate oskustega töötajatega, siit on ka näha tööjõu geograafilise mobiilsuse ja tööturu paindlikkuse otsene seos.

kuidas erinevad sotsiaalmajanduslike tunnuste poolest kodumaalt ajutiselt lahkunud noored nende siia jäänud eakaaslastest.

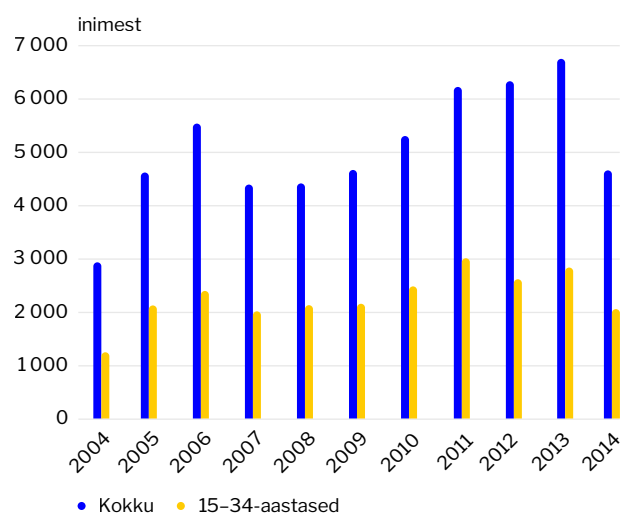
Noorte ajutise välismaal töötamisega kaasnev mõju nende hilisemale edukusele tööturul on väga oluline noorte mitmesuguste tööturuprobleemide käsitlemisel, näiteks noorte suhteliselt suur tööpuudus, tööturu-seisundite vahel liikumine (nt õppimisest tööle asumine), 2008. aasta majanduskriisi tagajärjed jne. Senine uurimistöö on näidanud, et välismaal töötamise mõju pärast tagasipöördumist teenitavale palgale ja töö saamise väljavaadetele ei pruugi olla ühemõtteliselt positiivne. Niisiis, kolmas uurimisküsimus käsitleb seda, kas tagasipöördunud noored saavad välismaal omandatud töökogemuse tõttu kõrgemat palka võrreldes erinevate tunnuste lõikes sarnaste noortega, kes pole välismaal ajutiselt töötanud.

2.4.1. Väljaränne, noorte osatähtsus rändes ja rände sihtriigid

Jooniselt 2.4.1 on näha, et Euroopa Liiduga ühinemisele järgnenud aastatel suurenes Eesti aktiivse tööjõu väljaränne märkimisväärselt. Väljarännanute hulgas moodustasid olulise osa 15–35-aastased noored, vastavalt 42% ja 39% kõigist väljarännanud isikutest 2004. ja

2012. aastal. Tõenäoliselt kõige sagedamini määratletakse noortena 18–24-aastaseid isikuid (seda kasutavad näiteks ka Rahvusvaheline Tööorganisatsioon, OECD, Euroopa Liidu statistikaamet Eurostat), kuid käesolevas töös on vaadeldud suuremat vanuserühma, 15–35-aastaseid isikuid. See tagab näiteks analüüsiks sobivama suuruselga valimi tagasirännanud noortest. Eelkõige nende töötamist analüüsides tuleb silmas pidada, et selles rühmas võib tööpuudus olla kuni kolm korda suurem kui elanikkonnas üldiselt (Radu and Martin 2012). Kõnealust noorte vanuserühma määratlust on kasutatud ka varasemates töödes, kus on analüüsitud noorte tööturukäitumist ja tööturu edukust (Kew *et al.* 2013).

Joonis 2.4.1. Väljarändajate arv aastatel 2000 kuni 2014 eraldi 15–34-aastaste ja kogu rahvastiku lõikes

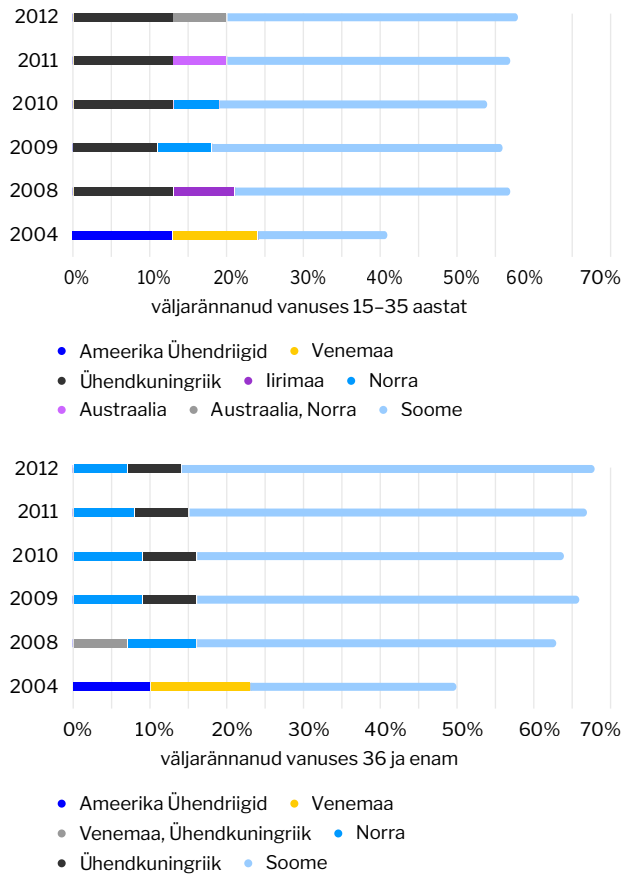
Allikas: statistikaamet.

Eesti puhul on ajutine väljaränne laialt levinud nähtus, olles üks suuremaid Euroopas ja jäädes alla ainult Slovakkiale ning Leedule (Eurobarometer 2010 andmetel). Uuringud on näidanud, et teiste Euroopa riikidega võrreldes on just Eestist väljarännanutel suurem kalduvus kodumaale tagasi pöörduda (Zaiceva & Zimmermann 2014). Tagasipöördumise põhjused võivad olla mitmesugused, sealhulgas väljarännanud inimese isikuomadused ja oskused (nt kohanemisvõime), võimalused Eesti tööturul, pere olukord, Eesti-sidemete tugevus ja iseloom jne. Kuid tagasiränne võib ka olla osa esialgsest väljarändeplaanist või oleneda välismaal kogutud säästudest.

Kõige olulisem Eestist välja rännanud inimeste sihtriik on aastaid olnud Soome (vt joonis 2.4.2). Märkimisväärne on, et kõigi Eestist välja rännanud noorte hulgas suurenes aastatel 2004 kuni 2012 Soomes töötanute osa 17%-lt 38%-le. Veelgi ligi tõmbavam on Soome rände sihtriigina 36-aastaste ja vanemate väljarännanute hulgas, kellest ligikaudu pool töötas 2012. aastal Soomes. Soomes töötamine on mitmel põhjusel populaarne, sealhulgas kindlasti geograafiline lähedus, kahe riigi tuge-

vad keele-, ajaloo- ja kultuurisidemed, aga ka asjaolu, et Soomes on juba ees suur ja kasvav eestlaste kogukond (vt alapeatükki 3.2).

Joonis 2.4.2. Eestist välja rännanud inimeste peamised sihtriigid aastatel 2004 kuni 2012, 15–35-aastaste ja üle 36-aastaste vanuserühma lõikes

Allikas: CV Keskuse andmed.

Märkus. Protsendid iseloomustavad kõnealusel riigis töötajate arvu suhet välismaal töötajate koguarvuga. Arvestatud on kõiki välismaal töötanud inimesi, nii neid, kes on välismaal töötanud ja siis Eestisse naasnud, kui ka alaliselt välismaal viibivaid isikuid.

Olles mobiilsemad ja samal ajal silmitsi raskustega töö leidmisel kodumaal, peaks välismaale tööle asumisega seotud majanduslikud, emotsionaalsed ja psühholoogilised kulud olema noorte jaoks väiksemad. Ajutise rändega seotud kulu, s.t kodumaalt lahkumise tõttu saamata jääv palgatulu, on noorte puhul keskmiselt väiksem näiteks nende suurema tööpuuduse tõttu Eestis. Samuti on noortel vanemate inimestega võrreldes tõenäoliselt väiksemad välismaal töötamisega seotud psühholoogilised probleemid. Enamgi veel, paljudele noortele peaks olema ajutine väljaränne koos kavandatava hilisema naasmisega (nt seoses sooviga, et lapsed saaksid kasvada emakeelses keskkonnas) loomulik valik.

Kas see ka nii on, seda on selgitatud aastate 2007–2013 Eesti tööjõu-uuringu paneeländmete alusel. Tagasipöördunu on andmestikus inimene, kes elas ja töötas küsitluse ajal Eestis, kuid töötas viimase kahe

aasta jooksul (viimane on periood, mille kohta on inimese tööturuajalugu kättesaadav) vähemalt ühe kvartali välismaal. Tulemused näitavad tõepoolest, et tagasi rännanud inimeste keskmine vanus on madalam kui neil, kes ei ole välismaal töötanud, vastavalt 41 ja 45 aastat, kuid tagasirännanud on vanemad kui need inimesed, kes küsitluse ajal elasid Eestis, aga töötasid välismaal (39 aastat).

2.4.2. Noori tagasirändajaid iseloomustavad tunnused ja nende palk

Selgitamaks, kes on tagasi tulevad noored inimesed, on kasutatud kaht andmeallikat: 2007.–2013. aasta Eesti tööjõu-uuringu paneeländmeid ja 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse (rahvaloendus) andmeid koos maksu- ja tolliameti andmetega inimeste sotsiaalmaksu kohta aastatel 2006–2011. Rahvaloenduse andmestikus pole inimeste teenitava palga teavet, seega ühendati sotsiaalmaksu laekumise andmed inimeste ja töökohtade lõikes, mille põhjal arvutati välja inimese teenitava brutopalga summa. Sotsiaalmaksu laekumise andmetes oli siiski väga vähe taustainfot inimeste kohta, ainult inimese sugu ja vanus. Tagasirändajate määratlus on rahvaloenduse andmestikus avaram kui tööjõu-uuringus ja hõlmab kõiki noori, kes olid viibinud viimase viie aasta jooksul välismaal nii töö tõttu kui ka muudel põhjustel. Võib öelda, et tööjõu-uuringu põhjal nähakse naasnud tööandajate olukorda Eesti tööturul kitsamalt, rahvaloenduse puhul aga kõikide tagasirändajate olukorda tööturul. Vanuses 15–34 on palju selliseid inimesi, kelle ränne ei olnud seotud tööga (õppimine, pereränne), seega on need kaks rühma ehk tööandajad ja kõik rändajad üsna erinevad ning seda tuleb tulemuste tõlgendamisel meeles pidada.

Tabelis 2.4.1 on iseloomustatud mõlemat väljarändajate rühma. Tööjõu-uuringu andmete kohaselt on 72% tagasirännanud noortest mehed, kuid rahvaloenduse andmetel ainult 46%. Sarnaselt on tööjõu-uuringu andmetel 39% noortest tagasirändajatest abielus, kuid rahvaloenduse andmetel ainult 29%. Need tulemused ei ole üllatavad, sest tööjõu-uuring hõlmab ainult töö tõttu välismaale rännanud inimesi (tööandajad). Töö pärast rändavad sagedamini mehed. Tagasipöördunud inimesed, kelle välismaal viibimise põhjus oli töötamine, on sagedamini ka kooselus, võrreldes nendega, kes viibisid välismaal muudel põhjustel.

Samamoodi erineb kahes andmestikus ka tagasipöördunute haridus. Rahvaloenduse andmetel on kõikide naasnud noorte seas suur kõrgharidusega inimeste osa (44%), kuid tööjõu-uuringu andmetel on välismaal töötanud ja naasnud noorte seas kõrgharidus vähestel

2.4. Välismaal töötanud noored ja nende edukus tööturul

Tabel 2.4.1. Tagasipöördunud ja välismaal mitte töötanud inimese portree

Indiviide iseloomustavad muutujad	Eesti tööjõuuring, 2007–2013			Rahvaloendus, 2011	
	Tagasirändajad ¹ (tööränne)	Pole välismaal töötanud	Parajasti välismaal töötavad ²	Tagasirändajad (koguränne)	Pole välismaal elanud
Sotsiaaldemograafilised tunnused					
Sugu (meeste osatähtsus)	72,0%	51,0%	87,0%	46,0%	51,0%
Rahvus (eestlaste osatähtsus)	80,0%	78,2%	79,0%	59,0%	75,0%
Kodakondsus (Eesti kodakondsuse osatähtsus)	92,0%	91,5%	94,0%	64,0%	91,0%
Perekonnaseis (kooselus inimeste osatähtsus)	39,0%	30,8%	49,0%	29,0%	17,0%
Haridus					
Kõrgem	14,0%	14,0%	10,0%	44,0%	21,0%
Kesk	54,0%	45,0%	56,0%	43,0%	46,0%
Põhi	32,0%	41,0%	34,0%	13,0%	33,0%
Tööturuseisund					
Keskmine palk	638 €	574 €	1252 €	929 €	782 €
Hõivatud	52,0%	49,0%	100,0%	60,0%	54,0%
Töötud	26,0%	9,0%	-	10,0%	9,0%
Mitteaktiivsed	22,0%	42,0%	-	30,0%	37,0%
Ametiala					
Valgekraed ³	34,0%	41,0%	10,0%	52,0%	37,0%
Sinikraed ⁴	66,0%	59,0%	90,0%	48,0%	63,0%
Iseendale tööandjad	3,0%	3,0%	2,0%	5,0%	3,0%
Vaatluste arv	582	29 770	794	9 398	324 256

1. Tagasipöördunute korral on mõõdetud tagasipöördumist esimeses kvartalis.

2. Parasjagu välismaal väljarännanud on defineeritud kui indiviidid, kes küsitluse ajal töötavad välismaal, kuid elavad Eestis, neid on võimalik eristada ainult Eesti tööjõu-uuringu andmetes. Neile, kellel pole välismaal töötamise kogemust, on viidatud kui jääjatele või välismaal mittetöötanutele.

3. Valgekraede rühma kuuluvad juhid, tippspetsialistid, tehnikud ja keskastme spetsialistid, ametnikud, teenindus- ja müügitegijad.

4. Sinikraede rühma kuuluvad põllumajanduse, metsanduse, jahinduse ja kalanduse oskustöötajad, muud oskustöötajad ja käsitöölised, seadme- ja masinaoperaatorid ja koostajad, lihttöölised.

(14%). Taas tuleneb see erinevus tagasipöördunud noorte laiemast määratlusest rahvaloenduse andmetikus, eelkõige välismaal õppinute kaasatusest tagasirännanute seas. Nimelt on varasemad uuringud näidanud, et muudel kui tööga seotud põhjustel Eestist

välja rännanud inimestest on enamik olnud üliõpilased ja seega on ka nende haridus Eestisse naastes kõrgem võrreldes tööandajatega.

Ometi näitavad mõlemad andmestikud, et ootuspäraselt on tagasirännanud noored oluliselt erinevad nii Eestis kogu aeg elanud kui ka siin elavatest, aga välismaal (näiteks Soomes) töötavatest inimestest. Välismaal mittetöötanute võrreldes on tagasipöördunud noorte rühmas suhteliselt enam abielus olevaid isikuid (vastavalt 39% ja 31% Eesti tööjõu-uuringu andmetel ning 29% ja 17% 2011. aasta rahva- ja eluruumide loenduse andmetel). Mõlema andmestiku järgi teenivad välismaalt tagasi pöördunud noored kõrgemat palka võrreldes noortega, kes ei ole välismaal töötanud: Eesti tööjõu-uuringu andmetel olid vastavad keskmised palgad 638 ja 574 eurot, kuid rahva ja eluruumide loenduse ja maksuameti andmete alusel vastavalt 929 ja 782 eurot.

Töö tõttu Eestist lahkunud noored teevad pärast naasmist lihtsamaid töid (nt 66% neist töötab n-ö sinikraede ametikohtadel) võrreldes kõigi Eesti töötajatega (kellest 59% töötab sinikraede ametikohtadel). Seevastu rahvaloenduse andmetes on täheldatav vastupidine suundumus: 4,8% kõikidest tagasipöördunud noortest töötab sinikraede ametikohtadel. Selline erinevus tuleneb asjaolust, et kõikide tagasirännanute seas on kõrgharidusega inimesi oluliselt rohkem kui tööandajate hulgas. Põhjus, miks välismaal töötab üsna palju Eestist pärit inimesi n-ö sinikraede ametikohtadel, on ühelt poolt see, et sinikraed kalduvad enam välja rändama, kuid ka see, et Eestis valgekraede ametikohtadel töötavad inimesed kalduvad ka välismaal töötama sageli sinikraede ametikohtadel.

Eelnevad uuringud on näidanud, et ajutine välismaal töötamine ei pruugi tingimata aidata parema töö ja kõrgema palga saamisel. Ühelt poolt peaks küll paranenud teadmised ja oskused ja saadud uued kogemused olema töötajale kasulikud. Teiselt poolt aga ei hinda sugugi kõik tööandjad välismaal töötamise kogemust positiivselt. Vastupidi, mõnele neist võib see tähendada, et inimese rändeplaan ebaõnnestus ja tal ei olnud muud võimalust kui välismaalt naasta. Varasemates Eestis korraldatud uuringutes on tööandjad osutanud ohukohtadena, et välismaalt tagasi pöördunud inimestel võivad olla kõrgemad palgaootused ja suurem on tõenäosus, et nad võivad uuesti välismaale tööle minna. Seda teemat on selgitatud tööjõu-uuringu andmetele tuginedes palgavõidu ja palgakaristuse kaudu.

Palgavõit on see, kui välismaal töötamine aitab tehtud töö eest saadavat tasu pärast tagasipöördumist suurendada. Analüüsitud on Eesti tööjõu-uuringu 2007–2013 andmeid, kasutades tagasirändega seotud palgavõitu, see tähendab, kui palju erinevad tagasi rännanud ja välismaal mitte viibinud inimeste keskmised kuupalgad. Seejuures kontrolliti inimeste tausta iseloomustavaid erinevaid näitajaid (vanus, haridus, perekonnaseis), samuti töökohta iseloomustavaid tegureid (nt majandus-

haru, ettevõtte suurus, omandivorm). Tulemused näitasid, et kuigi tagasi pöördunud inimesed teenivad keskmiselt enam kui välismaal mitte töötanud inimesed kõikides vanuserühmades, siis noorte, 15–35-aastaste seas on palgavõit 14% ja vanemas vanuserühmas ainult 4%. Niisiis, välismaal töötamisest võidavad Eestisse naastes eelkõige noored.

Kokkuvõte

Eesmärk oli heita valgust noorte välismaal töötamisele. Varasemad tulemused (Tverdostup and Masso 2016) on näidanud, et võrreldes täiskasvanutega viibivad noored ajutiselt välismaal tõenäolisemalt. See kehtib nii siis, kui vaadeldakse ajutist välismaal viibimist kitsamalt töötamise tõttu kui ka laiemas mõttes, hõlmates ka põhjuseid, mis ei ole töötamisega seotud (nt hariduse omandamine välismaal). Peatükis on välja toodud tagasipöördunud noorte iseloomulikud tunnused ja nende palgavõit tagasipöördumise järel võrreldes eakaaslastega, kes ei ole välismaal töötanud.

Uurimistulemused kinnitavad, et vanemate inimestega võrreldes asuvad noored välismaale elama sagedamini nii töö tõttu kui ka muudel põhjustel. Teine uurimisküsimus oli, milline on tüüpiline tagasipöördunud noor. Märkimisväärne on, et töörandajate hariduslikule taustale ja välismaal saadud kogemusele ning omandatud oskustele vaatamata töötavad nad madalamatel ametikohtadel kui nende eakaaslased, kes ei ole välismaal töötanud. Eesti elanike tööränne on paljuski seotud lihtsamaid töid tegevate inimestega, kelle palgatase on Eesti tööturul eriti madal. Teiste sõnadega, piirangute kaotamine tööjõu vabalt liikumiselt Euroopa Liidus muudab just nende inimeste jaoks välismaal töötamise oluliselt lihtsamaks. Seda võimalust on eriti mehed aktiivselt ka kasutama hakanud.

Kolmas uurimisküsimus oli, kuidas mõjutab välismaal töötamise kogemus palka pärast naasmist. Märkimisväärne on, et varasemate uuringute kohaselt ei seostu välismaal töötamine noorte paremate väljavaadetelega ametis, vähemalt mitte vahetult pärast tagasipöördumist. See on suur probleem Eestisse saabunud noorte tööturule lõimimisel, sest parem ametikoht karjääris edenemise tulemusena seostub ka kõrgema palgaga, samuti ühiskondliku staatuse ja eneseteostuse võimalusega.

Positiivsena kaasneb välismaal töötamisega siiski kõrgem palk kodumaale naastes. Palgavõit tagasipöördumisel ei tundu tingimata eeldavat ametis edenemist välismaale mineku eelse ametikohaga võrreldes. Just noored ajutiselt välismaal töötanud inimesed teenivad pärast tagasipöördumist eakaaslastest oluliselt enam. Ka vanemad inimesed saavad kasu välismaal töötamisest, kuid siiski vähem kui noored.

Tänu sõnad

Peatükis esitletud tulemusteni viinud uurimistööd on rahastatud Euroopa Liidu seitsmenda raamprogrammi projektist „Strategic Transitions for Youth Labour in Europe – STYLE“ nr 613256. Jaan Masso tänab rahastamise eest ka Eesti Teadusagentuuri institutsionaalset uurimisteemat IUT20-49 „Struktuurimuutused tootlikkuse kasvu tegurina siirdemajanduses“.

Viidatud allikad

Dustmann, C., Weiss, Y. (2007). Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK. *British Journal of Industrial Relations*, Vol. 45 (2), pp. 236–256.

Hazans, M., Philips, K. (2011). The post-enlargement migration experience in the Baltic labor markets. *IZA Discussion Paper*, No. 5878.

Iara, A. (2010). Skill Diffusion by Temporary Migration? Returns to Western European Working Experience in the EU Accession Countries. In Lucas, R. E. B., et al. *Global Exchange and Poverty: Trade, Migration and Investment*, Edward Elgar, Cheltenham.

Kahanec, M., Zimmermann K. F. (2010). Migration in an Enlarged EU: A Challenging Solution? *European Communities, Economic Papers* No. 363.

Kew, J., Herrington, M., Litovsky, Y. and Gale, H. (2013). GEM YBI Youth Report: The State of Global Youth Entrepreneurship. Available from: <http://www.gemconsortium.org/docs/download/2835>.

Münz, R. (2008). Migration, Labour Markets, and Integration of Migrants: An Overview for Europe. *SP Discussion Paper* No. 0807.

Radu, D., Martin, R. 2012. Return Migration: The Experience of Eastern Europe. *International Migration*, Vol. 50 (6), pp. 109–128.

Rooth, D. O., Saarela, J. (2007). Selection in migration and return migration: Evidence from micro data. *Economics letters*, Vol. 94, No. 1, pp: 90–95.

Tverdostup, M., Masso, J. (2016). The labour market performance of young return migrants after the crisis in CEE countries: the case of Estonia. *Baltic Journal of Economics*, Vol. 16 (2), pp. 192–220.

White, A. (2014). Polish Return and Double Return Migration. *Europe-Asia Studies* Vol. 66 (1), pp. 25–49.

Zaiceva, A., Zimmermann, K. (2014). Returning home at times of trouble? Return migration of EU enlargement migrants during the crisis. In: Kahanec, M. and Zimmermann, K. (eds), *Migration and the Great Recession: Adjustments in the Labour Market of an Enlarged European Community*, Springer Verlag.